

Dér Terézia¹

Marcus Tullius Cicero – válogatott perbeszédék.
Fordította, jegyzetekkel ellátta és a bevezetést írta Nótári Tamás.
Lectum, Szeged, 2011, 580 old.

A „*Marcus Tullius Cicero – válogatott perbeszédék*” című kötet hét cicerói védőbeszéd filológiai és jogtörténeti elemzését, valamint fordítását tartalmazza. Az elemzés során a szerző figyelme kiterjed mind a római jog, mind a klasszika filológia kutatási eredményeire.

Az emberölés (parricidium, homicidium, veneficium) tényállási csoportjáról szóló fejezetet két oratio, a Pro Roscio Amerino és a Pro Cluentio elemzése alkotja. Az Ameriából származó Sextus Roscius védelmében Kr. e. 80-ban tartott beszédével a huszonhat éves Cicero először vállalt szerepet büntetőeljárásban. A római köztársaság ezen időszaka a sullai restauráció kora. A dictator 82-ben törvényen kívül helyezte, vagyis proskribálta politikai ellenségeit, s ennek során több ezer ember lelte halálát. A proskribáltak vagyona az államra szállt, amit a Forumon elérvezték, s így nem ritkán a felvásárlók a tényleges érték töredékéért juthattak hatalmas birtokokhoz. Ezt példázza a Pro Roscio Amerino tényállása. Az idősebb Sextus Rosciust, a tekintélyes és tehetős umbriai polgárt a proskripciók és a vagyonelkobzás után a circus Flaminius közelében meggyilkolták. Az áldozattal ellenséges viszonyban álló rokonok, haladéktalanul Titus Roscius Capito és Titus Roscius Magnus értesítették Chrysogonust, Sulla bizalmasát. Roscius neve a törvényi határidőn túl felkerült a proskribáltak listájára, vagyonát elkobozták és elérvezték. Felvásárlóként Chrysogonus kétezer sestertiusért szerezte meg a hatmillió sestertius értékű vagyont. Chrysogonus és a rokonok vádat emeltek az áldozat fia ellen apagyilkosság (parricidium) miatt. A vád ugyan koholmány volt, de a vádlók abban bíztak, hogy senki sem mer majd védőként fellépni. A védelmet azonban a fiatal Cicero elvállalta, és minden várakozással ellentétben sikerrel oldotta meg a feladatot, elérvén a vádlott felmentését.

Az oratio szerkezete a következő. A bevezetésben (exordium) a szónok a hallgatóságot készíti elő a továbbiakra (conciliare), hogy a narrációban már a per tényállásának bemutatása (docere) kaphassa meg a megfelelő hangsúlyt. A partitíóban Cicero felvázolja a bizonyítás rendjét, amit az argumentatio követi, amelynek feladata a meggyőzés (probare). Az argumentatio három részre tagolható: Cicero először Eruciusszal, vagyis a vádlóval, utóbb pedig a vád mozgatóival, a Rosciusokkal, majd Chrysogonusszal foglalkozik. Az összegző jellegű peroratio elsősorban a hallgatóság érzéseire kíván hatni. A beszédet túlzó pátosz jellemzi, amit utóbb Cicero is fiatal

---

¹ PhD, egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem, Bölcsészettudományi Kar, Történeti Segédtudományi Tanszék.

korának tudott be. A sikeres védelem igen gyümölcsözőnek bizonyult Cicero számára, ugyanis innentől fogva tartották számon Róma első advocatusai között.

A választási vesztegetés tényállásával foglalkozó fejezet egyik darabja – a Pro Plancio mellett – a Lucius Licinius Murena védelmében mondott beszéd (Pro Murena). Keletkezési ideje 63. november végére tehető. A 62. évre Lucius Licinius Murenát és Decimus Iunius Silanust választották meg consulnak. E tisztségre rajtuk kívül pályázott még Lucius Sergius Catilina és Servius Sulpicius Rufus is. Ez utóbbi korának legkiemelkedőbb jogtudósa volt, akinek élete és munkássága iránt maga Cicero is tisztelettel viseltetett. Erről tanúskodnak bizonyos művei, egyebek mellett a Brutus és a Philippicák. M. Portius Cato a consulválasztás előtt nyilvános ígéretet tett, hogy bárki is nyerje el a tisztséget – kivéve sógorát, Silanust –, az ellen ambitus, vagyis választási vesztegetés miatt vádat fog emelni. Mivel Silanus mellett Murena lett a nyertes, Cato – ígéretét megtartva – bevádolta őt. Védelmét Q. Hortensius Hortalus, M. Licinius Crassus és Cicero vállalta. Az antikvitás kiváló szónoka ebből az alkalomból mondta el beszédét Lucius Licinius Murena védelmében.

Az oratio szerkezete kiválóan tükrözi a cicerói védőbeszédnek gondos retorikai felépítettségét. A bevezetőben (1–10) Cicero az őt ért azon szemrehányásokra válaszol, amelyekkel azért illették, mert személyes jó barátja, Servius Sulpicius ellenében látta el a vádlott, a következő év consulának védelmét. Ezt követi a fő rész (11–83), amelyben Cicero először a Murena életvitelére vonatkozó vádakra reagál, majd a két jelölt választási esélyeit latolgatja tompítva a vádlók azon érvelését, mely szerint Murena – esélytelen lévén – kizárólag tisztességtelen eszközökkel arathatott győzelmet. Ennek során Cicero a katonai és a szónoki pálya dicsőségét állítja szembe a jogászok tevékenységével. Ezen ütköztetésből a retorikai szituáció diktálta szükségszerűségnek megfelelően az előbbi kettő kerül ki győztesen. Ezek után tér rá a tényleges vádpontokra, melyeknek élét a humor fegyverével igyekszik elvenni. Végezetül az egész pert átfogóbb politikai környezetbe helyezi. Ennek során rámutat arra, hogy amennyiben a bírák nem mentenék fel Murenát, úgy a következő év elején csak egyetlen consul léphetne hivatalba, aki képtelen volna gátat vetni a consulválasztáson vereséget szenvedett, összeesküvést szító Catilinának. Így tehát a vádlott elítélésével magát a köztársaságot sodornák végveszélybe. Az epilógusban (83-90) arra szólítja fel a bírákat, hogy döntéseikkel a köz érdekét szolgálják.

A vis (publica) tényállását tárgyaló fejezet három beszédet elemez: a Pro Caeliót, a Pro Sestiót és a Pro Milonét. A Marcus Caelius Rufus védelmében tartott beszéd Kr.e. 56. április 4-én, vagyis a Ludi Megalenses, a Magna Mater ünnepének napján hangzott el. Caelius ellen L. Sempronius Atratinus, L. Herennius Balbus és P. Clodius Pulcher emelt vádat, feltehetően a Lex Plotia de vi alapján. A védelmet a vádlott maga, M. Licinius Crassus Dives és Cicero látta el. A vádpontok valamiképpen kapcsolódtak annak az alexandriai követségnek a történetéhez, amely a senatus előtt akart tiltakozni az ellen, hogy Róma visszahelyezte Egyiptom trónjára XII. Ptolemaioszt. A követség 57-ben érkezett Rómába, a király azonban Pompeius támogatásával mindent elkövetett azért, hogy az ne kerüljön a senatus elé. A vád szerint Caelius is részt vett ebben a

tevékenységben. Beszédében Cicero nem csak a vádlott tisztázására törekedett, hanem arra is, hogy megfossa a pert politikai felhangjaitól, valamint hogy elterelje a figyelmet Pompeiusnak az említett eseményekben betöltött szerepéről. A Bevezetésből megismerhetjük azokat a személyes ellentéteket, amelyek Cicero és az egyik vádló, Clodius, valamint annak nővére, Clodia, másfelől Caelius és Clodia között feszültek. Ezáltal szemléletes képet kapunk a római vezető rétegek személyes és politikai érdekeinek elválaszthatatlan összefonódásáról. Talán a Pro Caelio az a cicerói oratio, amelyben a szónok a legbőségebben él a humor és az irónia eszközével. A színházi előadásokat is kínáló Ludi Megalenses kapcsán Cicero valóságos bohózat szereplőivé teszi a vád képviselőit és tanúit, közülük is leginkább gyűlölt ellenségeit, Clodiust és – a nagy valószínűséggel Catullus Lesbiájával azonosítható – Clodiát.

A szerző gazdag jegyzetapparátussal és alapos szakirodalmi ismeretekkel megírt munkája mind a római jog, mind a klasszika filológia és az ókortörténet művelői számára értékes szakmunkát jelent, amelynek megállapításai megérdemlik, hogy visszhangra találjanak a hazai retorikai szakirodalomban.